

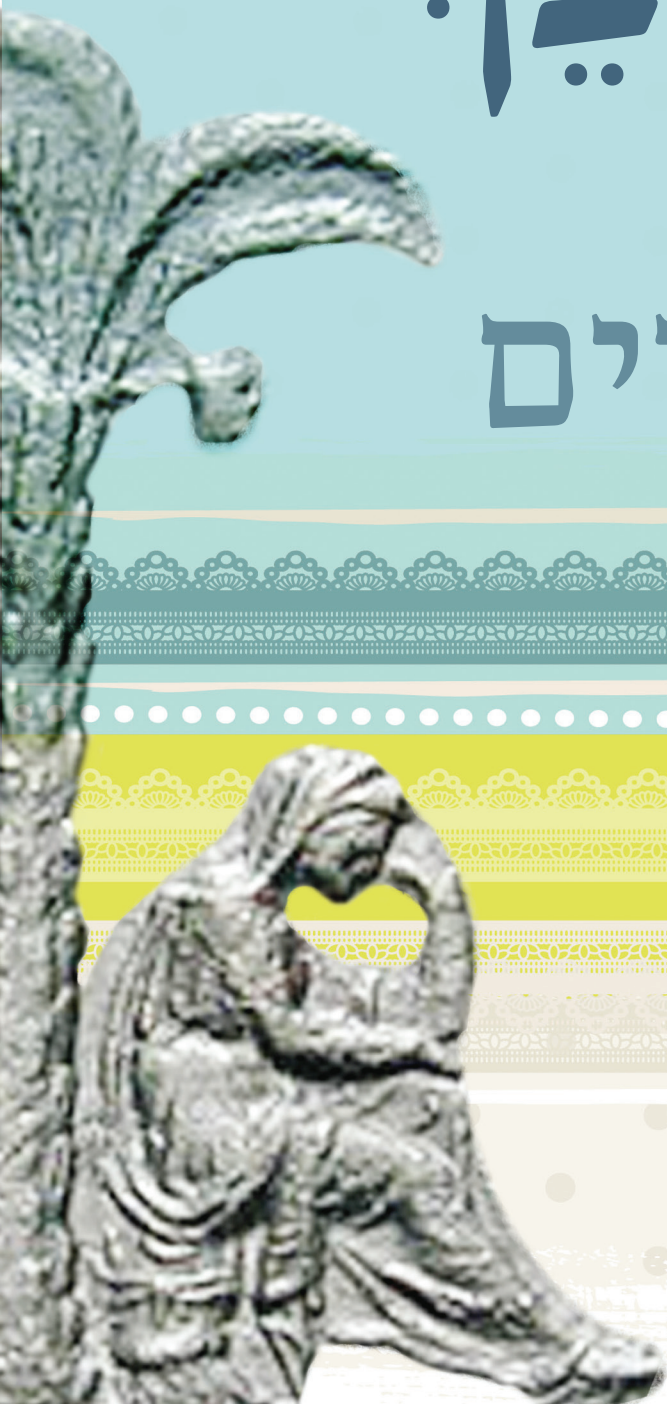

הרבנית ימימה מזרחי

כַּמִּים לַבֶּן

מסע נשי

בין הפְּצָרִים

הרבנית ימימה מזרחי כמים לבך - מסע נשי בין המצרים עריכה: יקרת פרידמן

תוכן העניינים:

- 3..... שִׁבְרַת עַמִּי: כיצד הצער הנשי הפרטי זהה לכאב הלאומי
- 4..... הַרְפָּה בְּךָ וְהַעֲנֵגָה: מדוע הפינוקים לא מועילים כעת
- 5..... קָרָאתִי שִׁמְךָ, ה': להישאר נסיכה גם כשהחיים פוצעים
- 6..... מִיָּמִים יָמִימָה: הורים, ילדים וסיפורי חורבן
- 7..... בָּנוּ תְּבַנֶּה בְּלִילָה: על הבכי המדויק של ט' באב
- 8..... אֵיכָה יִשְׁבֶּה בְּדָד: כיצד התהפך הגלגל
- 9..... עֲלִית בְּלֶךְ לַגָּזוֹת: משמעותם של חיים בדמי מפתח

שם החיבור, "כמים לבך", לקוח ממגילת איכה: שִׁפְכִי כַּמִּים לִבִּי נִכַח פְּנֵי ה' (איכה פרק ב' פסוק י"ט).
אנו מרגישות שאלו המילים המתאימות ביותר לתיאור עוצמת המסע הנשי בין המצרים,
מסע שמתנקז לתפילה ולדמעה שעל הלחי.

דמות האישה על גבי הכריכה לקוחה מתוך המטבע "Judaea Capta"
שהוציאו הרומאים לאחר המרד הגדול וחורבן בית המקדש.

הקב"ה, הרבית חסדך עלינו. אין אנחנו מספיקות להודות לך על הכל! על כל אלה, שמור נא לי, א-לי הטוב!

עיצוב כריכה, פנים ועימוד: נעמי רובין, סטודיו ישוב הדעת | עיצוב רקעים: אביטל אסולין סטודיו עיצוב

© כל הזכויות שמורות לרבנית ימימה מזרחי וליקרת פרידמן, "פרשה ואישה"

אב תשע"ב, ירושלים (2012)

ספר זה הינו מתנת המחברות לבנות ישראל. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט
אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחברות.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי
אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר - כל חלק שהוא מהחומר בספר זה.

שִׁבְרַת עַמִּי: כיצד הצער הנשי הפרטי זהה לכאב הלאומי

נשי האר"י הקדוש עצמו מצווה: אישה, אני מתחנן אליך! בכל יום בשלושת השבועות, בשעה שתים עשרה וחצי בצהריים, שבי על הרצפה, מתחת למזוזה, ובכי את כל שברי חייך.

האין זה קטנוני לבכות בכי אישי על צרותי הפרטיות, כשהאנושות כולה במצוקה ועם ישראל במצב כל כך קשה? יש לנו גילוי עבור. אינך צריכה לבכות על עם ישראל, כי את ועם ישראל - זהים!

ה' גרם לך לשבר בזוגיות, כדי שתרגישי את צערך שלו על חורבן הזוגיות שלו עם עם ישראל; ביתך אינו מתאים לך ואינך מצליחה לעבור לבית אחר, כדי שתרגישי את צער השכינה שגורשה מביתה. ילדיך מרדנים ומאותגרי קשב וריכוז, כי כך הם ילדיו של הקב"ה.

אישה בצער היא אוניברסאלית כל כך. צער נשי הוא עניין קוסמי. אינך בורג קטן בבריא, במחילה. את בת ישראל. כמה ה' אוהב את בנות ישראל. "בת" - אישון בת עין. כל הזמן ה' מביט בך: עיניים שלי, עיניים שלי! שבי ובכי את שברי חייך. שִׁבְרַת כַּמִּים לְבָן נֶכַח פְּנֵי ה'.

ומה תגיד לך? - "ה', די. לא רוצה נחמה. קצתי בנחמות". נחמה תמיד מעידה על מציאות של אבל. הלא מתי מנחמים? כשבני אדם יושבים שבעה, לא עלינו. "ריבונו של עולם, כל השנה אני מודה לך. אבל עכשיו הנחמות הקטנות שאתה שולח לי כל הזמן לא מנחמות אותי. אמרתי לך תודה אבל עכשיו נמאס לי שאתה שולח לי נחמות קטנות. אני רוצה כמו בתפילה: גאולה שלמה מלפניך. אינני מסתפקת בפחות ממושלם. ואני רוצה ה-כל. בן זוג מדהים - חכם, יפה, ירא שמים, נדיב, עשיר. בית יפהפה ומאובר. בנים - שורפי קודש. לא פחות. פוסקי הלכה, מנהיגים, ושאזכה לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים. בנות - מלכות. אני לא מסתפקת בפחות משלמות".

זו תפילה של שלושת השבועות בלבד. אל תהיי אדישה, בכי על חורבנות חייך, קטנים כגדולים, והילחמי על האהבה. איך עושים זאת? בדמעה. בבכי. האר"י קובע חצי שעה של בכייה בכל יום מימי בין המצרים אבל לנו הנשים מספיקה שנייה. ואם הבכי לא יוצא, עשי קול בוכים. אפילו בכייה מלאכותית. העיקר שתביני שמהשלמה ומאדישות לא ייבנה בית המקדש, וגם לא חייך האישיים. אלה ימים בהם הקב"ה גואל את הנשים מעלבונן. ה' מאותת לך: אני לא אדיש לצערך, בת-ישראל.

ימים האלה מתקרבים לקב"ה דרך הצער. זו עובדת חיים; כשם שתינוק נולד דרך הציורים, כך המשיח נולד במשעולי הצער. ההבדל היחיד הוא שמחדרי הלידה בוקעות צעקות, ואילו בחודש אב יִשָּׁב בְּדָד וְיִדֵּם¹. המילים כבר לא יוצאות מהפה. האבל של שלושת השבועות ושל תשעה באב מגולם בצער הנשים בדורנו. מסופר בגמרא שרבי יהושע מסתובב על הר הבית ושומע קול יונה בוכיה.

"מה הבכי הזה?" הוא שואל. "זה נשמע כמעט אנושי". הולך מעבר חומת הכותל ורואה אישה לבושת שחורים מנהמת כיונה.

"מי את?"

"אני השכינה".

"למה את בוכה?"

"כי אין לי בית"².

זה בכי הנשים היום:

"אין לי בית".

"אין לי בן זוג".

"יש לי בן זוג ואני לא מרגישה בנויה איתו".

"יש לי ילדים. זה נוזל לפה וזו הולכת לשם".

"אין לי ילדים".

"הבית שלי צפוף וחשוך".

"בן זוגי אילם וחירש כלפיי".

"אני לא מרגישה בבית בתוך גופי".

חורבן הבית הוא חורבן הנשים. בשלושת השבועות ה' תולה שלט וכותב "כאן לא אדישים לעלבונן של נשים!"

כל השנה אנו מבקשות הסחת דעת, נחמת-מה. אנו משננות לעצמנו שאין אכזבות בכל החזיתות. שאם בן הזוג לא טוב, הילדים טובים ומנחמים; שגם אם הדירה קטנה, העיקר הבריאיות; שאין כסף אבל לפחות את יפה; שעלית עשרה קילוגרם אבל יש לך בן זוג שאוהב אותך. אולם בימי בין המצרים אסור לנו להתנחם.

אחת הסיבות המפורשות לחורבן המקדש היא הזוגיות הסדוקה: ה' הֵעִיד בִּינָה וּבֵין אִשָּׁת וְנַעֲרִיף אֲשֶׁר אֵתָהּ בְּגִדְתָּהּ בָּהּ, וְהָיָה חֲבֵרְתָּהּ וְאִשָּׁת בְּרִיתָהּ³! איך יכול איש נשוי להביט באישה אחרת, או להרהר באישה אחרת - ולמען ה', כיצד נהיינו אדישים לחורבן הזה?

בכי את חורבן חייך! אל תשלימי עם הבלתי-מושלם. נשים מחכות, נשים סובלות את סבל הסבלנות, מבוססות בשידוכים, בטיפול פוריות ובהקרנות. אסור לנו להיות אדישים. צריך לעמוד ולצעוק "די, עד מתי? מספיק!"

אינך מבינה מהם געגועים של אישה ומהי עוצמתו של בכי

1 איכה ג' כ"ח

2 בבלי ברכות ג' ע"א

3 מלאכי ב' י"א

הֶרְכָּה בְּךָ וְהֶעֱנָה: מדוע הפינוקים לא מועילים כעת

הגמרא במסכת גיטין גדושה סיפורי חורבן מזעזעים, ומה בולטת נוכחותם של נשים ושל ילדים. נשים עוברות יסורים (שהאוזן מצטלצלת לשמעם. ילדים עוברים נסיונות שהדעת אינה סובלת. מדוע מגולם החורבן בצערם של אלה דווקא? מפני שכוחם של נשים ושל ילדים, הוא שיבנה את ירושלים.

באופן בלתי מודע כמעט, גם אומות העולם יודעות להעריך נכונה את עוצמתה של האישה היהודיה. על גבי המטבעות שהוציאו קיסרי רומי לאחר חורבן הבית השני, וגם לאחר מרד בר כוכבא, נמצאת דמות אישה מושפלת, המסמלת את העם היהודי. דווקא האישה היהודיה היא שמגלמת את האויב הגדול של אומות העולם ואנו יודעות שבעיקר כוח התפילה הענק שניתן לנו, הנשים, הוא שיגאל את עם ישראל משפלותו. כי רק נשים למודות סבל ולמודות ציפיה תדענה להבקיע מכל זה תפילה גואלת, בוקעת רקיעים ושוברת מנעולים וגזירות.

בתנאי אחד: בשלושת השבועות עלינו לצאת מההכחשה, שהיא כל כך אנושית ומגינה בשאר ימות השנה. כָּל רִדְפֵיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמָּצָרִים⁵ - הפסיקי לברוח מרודפיך, מכל צרותיך! תני להן להשיג אותך בשלושת השבועות האלה. הרגישי את החורבן במלוא עוצמתו, הורדי אותו להשגה שלך; זו המשמעות של "הַשִּׁיגוּהָ".

להלן הסיפור הזוועתי על מרתה בת ביתוס, שהיתה כל כך עשירה שמעולם לא יצאה את פתח ביתה. כל היום היתה מהלכת על שטיחים ואפילו נעלים לא היו לה. הֶרְכָּה בְּךָ וְהֶעֱנָה, אֲשֶׁר לֹא נִסְתָּה כִּף רִגְלָהּ הֹצֵג עַל הָאָרֶץ⁶.

דבר אחד העיב על הפסטורליה של חייה: בכל בוקר היתה רואה מחלונה את רבי צדוק, צדיק שארבעים שנה התענה בצומות, וכל מזונו היה גרוגרות (תאנים יבשות) שהיה מוצץ. עורו היה כל כך צפוד ושקוף, עד שהיו רואים את הגרוגרת יורדת בגרונו. ומרתה היתה מגיפה את החלון: "די, לא יכולה לראות את זה".

מדוע היה רבי צדוק כחוש כל כך? כי הוא נלחם בהכחשה. "אני רוצה להזכיר לכם שהחורבן מתקרב. מזה ארבעים שנה לא הפכה לשון של זהירות (בבית המקדש ביום כיפור) מאדום ללבן. ה' לא סולח לנו, ה' ישמור".

והרעב אוכל את ירושלים. יוצא המשרת אל השוק. "גבירתי, מה לקנות לך היום?" "תביא לחם לבן". הוא חוזר. "הלחם הלבן אזל". "אזל? אז תביא לחם שחור". "אזל", הוא שב שנית בידיים ריקות. "נו, אז תביא קמח ואני כבר אכין משהו". יוצא וחוזר: "נגמר". "אז תביא עוגות", פקדה כמארי אנטואנט בשעתה.

"או קי, אני יוצא לחפש". מרתה רוצה לחפש בעצמה ואין לה נעלים. היא יוצאת החוצה ודורכת על התאנה שמצץ באותו הבוקר רבי צדוק. זה מרגיש כמו לדרוך על חילזון ערום.

"אייכס!" היא נגעלת, ומהגועל היא נופלת ומתה⁷. וחז"ל מבקשים מאיתנו לא לעצום עיניים בפני המציאות. מה לך לטפח את הפינוק שלך ללא הבחנה? האם את בהכחשה? ראי את מרתה בת ביתוס - הלא הגרוגרת הזו שהרגה אותה, אותה הגרוגרת בדיוק היא שהחייתה את רבי צדוק ארבעים שנה לפני החורבן, וגם את החורבן הוא שרד.

קשה לשמוע את הסיפורים המזוועיים. נכון, עדיף לצחוק ביחד. קשה לראות את הברושורים בתיבות הדואר שלנו המספרים לנו על "13 יתומים רעבים" או "המקרר ריק והאלמנה הצעירה מטופלת בששה פעוטות". אבל רק אם נראה את הצרות, שלנו ושל אחרים סביבנו, נוכל לשרוד. ולהיפך - התכחשות והשתכללות באזור הנוחות והפינוק שלנו עלול להרוג אותנו. רק אם נחזור לאחור, לסיפורי החורבן העצובים, נשרוד בע"ה ונראה את הגאולה.

בימים הללו אנו בצמצום. מצטמצמות בהכחשה, מפסיקות להתעלם. השופינג - אאוט. קניית בגדים ושאר אביזרים משמחי לב היא טובה לכל ימות השנה אבל כעת אנו מסתכלות לאי-הנוחות בעיניים ולא מחפשות את הסחת הדעת והנחמה בשמלה. את השופינג הגדול נערוך לאחר הצום.

גם בתחום המזון התפריט מצטמצם. בתשעת הימים מכינים אוכל פשוט. מגילת איכה מתארת את הפינוק של הילדים: **לְאִמָּתָם יֹאמְרוּ "אֵיָה דָגָן וַיֵּין?"**⁸ אולי זה לא הזמן לגרטה פסטה בשלושה צבעים, עגבניות שרי ודואט גבינות (כך ראיתי בחוברת המתכונים שהוציאה חברה ידועה לכבוד שלושת השבועות).

וכשהילדים ישאלו "אמא, שוב פסטה עם פסטה?" את תעני "בטח, ילדים. תשעת הימים עכשיו". שיהיו בריאים.

אז צמצום-צמצום-צמצום... עד הצום. וגם בצום זוכרים את האבל הלאומי. אם האוכל מסוגל לנחם תמיד, הרי שבתשעה באב את מקבלת איתות: הלו, להצטמצם - לגמרי! כאשר את מרגישה חולשה, אמרי "יהי רצון שבזכות מיעוט חלבי ודמי (בזכות העובדה שאני ממעטת את השומן בגוף) תמעט את הצרות מעלי ומעל עם ישראל". המשמעות היא שאת בפוקוס. את ערה לצרות שלך ולצרות של עם ישראל ולא בורחת.

רק נשים למודות סבל ולמודות ציפיה תדענה להבקיע מכל זה תפילה גואלת, בוקעת רקיעים ושוברת מנעולים וגזירות.

7 בבלי גיטין נ"ו ע"א וילק"ש יחזקאל רמז שמ"ו
8 איכה ב' י"ב
9 רבי אליעזר פאפו, "פלא יועץ", תשעה באב

5 איכה א' ד'
6 דברים כ"ח נ"ו

קָרָאתִי שְׁמֶךָ, ה': להישאר נסיכה גם כשהחיים פוצעים

צפנת אישה גדולה. היא מופקעת מצערה, וצערה הוא צערו של ה'. צעקתה של צפנת היא תפילה של בת ישראל שלא חוזרת ריקם, אומרים חז"ל; ה', **אם על שמנו לא תחוס, על שמך הגדול למה לא תחוס?**

"ריבונו של עולם, זה שאני חולה - הרי זה חילול ה'! ודווקא כשבזמן האחרון התחזקתי... תחשוב מה זה עושה לאנשים".

"ה', האין זה חילול ה' שאני רווקה? מילא אני, אבל מה יאמרו עליך?"

"ה', איזה חילול ה' זה שאין לי פרנסה, שהחובות שלי תופחים. מילא על שמי אתה לא חס, אבל מה עם שמך הגדול? על שמך הגדול למה לא תחוס ותרחם?"

סיפורה הקשה לעיכול של צפנת בת פניאל שולח אלי מסר כל כך מעודד. בת ישראל, לא משנה מה עברת וכיצד החיים התעללו בך, חס ושלום - מבפנים את תמיד טהורה.

איש לא יגע בטהרה המולדת של בת ישראל. בייחוס שלך, את בת כהן גדול - תמיד. גם אחרי שעברת הכל, אין בעולם כיעור שיגע ב"פניאל" שלך, בפנימיות הייחודית שלך, בצלם האלוקים שבפניך.

כשהנביא קורא לעם ישראל לחזור אל אביהם שבשמים, הוא אומר את המילים הבאות: **שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל**¹⁰.

ה' קורא לך! ואת עונה "ה', האם אתה מעודכן במה שקרה בחיי בזמן האחרון?" אמנם כן. ה' מעודכן - לגמרי. כשאת מפנה את פניך לקב"ה את רואה שנשארת בטהרתך. חדשה מהאריזה, כאילו דבר לא עבר עליך. במסעותייך המייגעים נשארת כשהיית, נסיכה בארמון המלך.

מסכנה מרתה. מי אנו שנשפוט אותה - הרי בנות ישראל הן בבת עינו של בורא עולם, נסיכות בארמון המלך, ונסיכות אמורות להיות מפונקות. ואולי זה אחד מסממני הגלות - נסיכותינו מתבקשות להוציא את כפות רגליהן הענוגות מהארמון המגונן ולהציב אותן בעולם הזה, הגס והפוצע.

בחורות עוברות מסעות כותשים, מסעות מתישים. הידעת שאת נסיכה הנוסעת במסעה של השכינה?

היה היתה אישה יפהפיה, צפנת בת פניאל שמה. שם מדהים: "צפנת" - כי היא הצפינה עצמה בביתה בגלל יופיה המהמם. "פניאל" - אביה היה הכהן הגדול, שהיה נכנס לפני ולפנים, לקודש הקודשים.

בזמן החורבן היא נשבת על ידי איש רומאי שמתעלל בה לילה שלם. למחרת הוא מוציא אותה למכירה בשוק. צפנת עדין כל כך יפה ולאחר אותו לילה נורא היא היתה יפה עוד יותר, כי הייסורים ממרקים; הם כמו תמרוקים. אי אפשר למכור אותה כך, כי היא פשוט מסנוורת. המנוול מלביש אותה שמונה שכבות של בגדים, והגמרא מסבירה: כנגד כל בגדי הכהן הגדול. והיא מוצעת למכירה.

מגיע קונה גס לב. "אני לא מאמין שהיא יפה עד כדי כך. הסירו ממנה בגד אחד", הוא תובע. ושוב דורש: "אי אפשר ככה לראות דבר. הסירו שכבה נוספת".

כך מסירים ממנה את כל הבגדים מלבד אחד. את הבגד האחרון קורעת צפנת בת פניאל מעליה וצועקת: **ה', אם על שמנו לא תחוס, על שמך הגדול למה לא תחוס?** במילים אחרות, גם אם עלינו הפסקת לרחם, איך אתה מרשה לשם שלך - שלך!! - להתחלל? כך ממש.

רבי אלעזר אזכרי, מחבר הפיוט "בלבבי משכן אבנה", מבטיח: כל המצליחה "להזליג" מעיניה ולו דמעה אחת בחצות הלילה של תשעה באב, גם אם חלילה את הבית הגדול היא לא תזכה לראות בבניינו, את ביתה שלה נבנה היא תראה גם תראה. והדמעה תבנה משכן בלבבה.

מִימֵים יְמִימָה: הורים, ילדים וסיפורי חורבן

תפקיד אימהי ראשון במעלה מונח עלינו: להעביר לילדינו מורשת של מה היינו פעם. רק כשאומרים לילד "ראה מה היית", הוא ידע לאיזה עתיד לשאת את פניו. המשמעות הלאומית של הדברים היא שעם שיש לו עבר, יהיה לו עתיד.

אחת הקינות בתפילת שחרית של תשעה באב עוסקת בסיפור הזה ממש. החולשה העצומה שלי לפיוט הזה נובעת משמו: "מימים ימימה". ימים ימימה הוא ביטוי מפעים. משמעותו כפולה: גם "פעם, לפני המון שנים" וגם "מעכשיו ולתמיד". אין מתאים ממנו מלתאר את המשא שאנו חייבות להניח על כתפיהם של ילדינו: זיכרון העבר על מנת שיוכלו להביט קדימה.

הנה מילות הפיוט הזה, שאני כל כך אוהבת:

וְלַעֲרֹב זָגוּם בְּחֹדֶר אָחָד וְהָאֲדוֹנִים בְּחוּץ מְרַנְּנִים יַחַד וְהֵם בְּפָנִים מְקוֹנְנִים בְּפֶחַת וְפֶחַח וּבְתוֹגָה וְאַנְיָנָה וּבְרַעֲיָמָה וְאַהֲיָמָה מִיָּמִים יְמִימָה	אֵיךְ נָוִי חֲטָאֵתִי הִשְׁמִימָה וְדַמְעָתִי עַל לִחַי אֲזַרְיָמָה וְכִיּוֹם זֶה נָהִי נָהִי אֲרִימָה וְאַהֲיָמָה מִיָּמִים יְמִימָה
זֶה יִסְפֹּד בִּיקוּד לֵבָב יְמִסָּה: "נִין אֶהְרֹן - אֵיךְ לְשִׁפְחָה יִנְשָׂא?" וְהִיא גַם הִיא תִּיִּלֵּל בְּתַגְרֵת שׁוֹסָה:	אֲבָל לֵב וְנַחוּם חֲדָל חֲדוּל וּמִכָּל כָּאֵב צִירִי נִבְדָּל בְּדוּל עַל בֶּן וּבֵת רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל כִּהֵן גְּדוּל לְזָכְרִי זֹאת יְקוֹד בְּלִבִּי אֲשִׁימָה וְאַהֲיָמָה מִיָּמִים יְמִימָה
"בֵּית יוֹכָבֶד - אֵיךְ לַעֲבֹד תִּנְשָׂא? בִּישְׂרָאֵל כְּזֹאת לֹא תַעֲשֶׂה!" עַד בִּקְרָר בְּכִיתָם לֹא הִדְמִימָה וְאַהֲיָמָה מִיָּמִים יְמִימָה	עַתָּה נִשְׁבּוּ וְנִפְּלוּ לְשָׁנֵי אֲדוֹנִים וְהֵם שְׂכָנִים זֶה לְעֵמֶת זֶה חוֹנִים וְיִסְפְּרוּ זֶה לְזֶה עֲנִינִים חֵד אָמַר: "מִשְׁבִּית צִיּוֹנִים שְׁבִיתִי שְׁפָחָה לְבוּשָׁה שְׁנִים כְּלִבְנָה בְּזִי וְקִלְסָתָּר פָּנִים וּבְתֹאֵר כְּקָצִיעָה וְיִמִּימָה" וְאַהֲיָמָה מִיָּמִים יְמִימָה
אוֹר בִּקְרָר זֶה אֶת זֶה כִּהְכִירוּ "אוֹי, אָחִיו" וְ"אוֹי, אָחוֹת!" הִגְבִּירוּ נִתְחַבְּקוּ שְׁנֵיהֶם עַתָּה הִזְכִּירוּ עַד יִצְאָה נִשְׁמָתָם בְּאִימָה וּבְתוֹגָה וּבְנִהֲיָמָה עַל אֱלֹהִים יִכְּבוּ עַשׂ כִּסִּיל וְכִימָה וְאַהֲיָמָה מִיָּמִים יְמִימָה	וְרַעֲיוֹהוּ בְּעֵנֶיךָ זֶה פִּי שְׁנִים בְּעַד עֲבָדוֹ סִפֵּר לוֹ כְּפָלִים: "גַּם אֲנִי בָאתִי מִשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם שְׁבִיתִי עֲבָד עִם יְפֵה עֵינִים כְּשִׁמְשׁ בְּתִקְפוֹ עַתָּה צִהְרִים בָּא וְנִזְגוּם וְנִחְלָקָה בְּנִתְמִים. הוֹלְדוֹת - כְּכֹכְבֵי שָׁמַיִם!" לְשִׁמְעַע אֲזוֹן תִּצְלָנָה אֲזִנִּים... בְּזָכְרִי זֹאת אֶת מִדֵּי אֶפְרַיִמָה וְאַהֲיָמָה מִיָּמִים יְמִימָה כְּשֶׁהִסְכִּימוּ עַל זֹאת שְׁנֵיהֶם יַחַד

סיפורי החורבן חייבים להישמע בבתינו בימי בין המצרים. אבי הצדיק, שיהיה בריא, היה מושיב את כולנו ומספר לנו סיפורים קשים עד שאמי העדינה היתה מבקשת ממנו לחדול. ואני יודעת שבזמנים האלו דווקא, אוזנם של ילדים כרויה וליבם פתוח, והסיפורים הללו נקבעים בזיכרונם ונצרכים בזהותם.

מעשה בשני ילדיו המדהימים של רבי ישמעאל כהן גדול. את יופיו של רבי ישמעאל קשה לתאר במילים. עד כדי כך, שכשראתה אותו בת הקיסר טורנוס רופוס, היא התחננה "אבא, אל תהרוג אותי. אני רוצה אותך לעצמי". "לא יכול", מיאן אביה. "אני חייב להרוג אותך כי הצדיקות שלו שומרת על היהודים". היא מצאה "פתרון": "תן לי את עור הפנים שלו". עד היום, אומרת הגמרא, קבור עור פניו הזוהר של רבי ישמעאל בן אלישע בארץ אדום, היא גרמניה.

לאחר מותו נשארו שני ילדים הזוהרים. בן יפה כמו השמש ובת מאירה כלבנה. כל אחד מהם שבוי אצל רומאי אחר. יום אחד נפגשים שני הרומאים במקרה ומתחילים לדבר. "יש לי עבד יהודי, ילד יפה כמו השמש", מגלה האחד. "ולי שפחה יהודיה יפה כמו הירח".

"בוא נעשה עסק: נחתן אותם. הם ילדו לנו ילדים מהממים, שמחירים בשוק העבדים יהיה גבוה. נמכור אותם ונתחלק ברווח".

שני האדונים הרומאים מחתנים את בנו של רבי ישמעאל בן אלישע עם אחותו ומכניסים אותם לתוך חדר: "אנחנו רוצים מכס צאצאים מזן משובח. אל תאכזבו אותנו".

העבד הצעיר והשפחה הצעירה אינם יודעים שהם אח ואחות. הם יושבים כל אחד בפניה אחרת של החדר ואינם מביטים אחד בשני.

בוכה הבן: "איך, איך? אני מזרע אהרון הכהן, בנו של רבי ישמעאל בן אלישע, ואיך אתחתן עם שפחה גויה?" והיא בוכה בפנינה: "אני בתו של רבי ישמעאל בן אלישע, ואיך אתחתן עם עבד גוי?"

ברגע של שקט היא שומעת אותו מדבר עברית. "מה אמרת - בן של מי אתה?" השניים נופלים זה על צווארה של זו ונפשם יוצאת בבכי. כשהרומאים פותחים בבוקר את הדלת, הם מגלים את השניים מתים¹¹.

זה סיפור טראגי, אבל יש בו מסר תת קרקעי בונה. הלא מה שמר אצל האחים הללו את כבודם העצמי? מה החזיק אותם בניסיון הזה, ובלא ידיעתם הציל אותם מגילוי עריות? הזיכרון. הם זכרו מנין הם באו.

הם כלל לא עסקו ב"לאן אני הולך ומה יהיה איתי עכשיו". הם רק אמרו "אני בן של ישמעאל כהן גדול. אני בעל יחוס. הייחוס שלי מכוון אותי גם עכשיו".

בְּכֹו תִּבְכֶּה בְּלִילָה: עַל הַבְּכִי הַמְדוּיָק שֶׁל ט' בַּב

זה הבכי שלנו בתשעה באב: "ריבונו של עולם, הייתי פעם זוהרת, שמחה ויצירתית וכל זה התעמעם. אני מבקשת להאיר. הוצא אותי לאור! כל כך הרבה פוטנציאל טמון בי, ומה יהיה איתי?"

ג. מי שבוכה בלילה, השומע קולו - בוכה כנגדו⁵. בכיך שלך גורר בעקבותיו גם אחרים לבכייה בונה. הגמרא מספרת שלרובן גמליאל היתה שכנה שבנה נפטר, לא עלינו. במשך היום עוד היתה מתפקדת, ובלילות - בוכה. רבן גמליאל לא הצליח ללמוד בלילות. הוא היה בוכה איתה, בוכה ובוכה עד שנשרו ריסי עיניו. "מה קרה לעיניים שלך, רבנו?" שאלו תלמידיו. "אני לא יכול", ענה. "אני בוכה עם השכנה".

לנוכח אחוות הדמעות בין רבן גמליאל ושכנתו, הלכו חכמינו התקיפים וקנו לשכנה דירה במקום אחר.

יש בכי מדויק מאד לליל תשעה באב, על מנת שלא ניפול לבכיית החינם של המרגלים שעוררה את זעמו של ה'. להלן שיעורי בית מדויקים בבכייה לצורך גאולה: קוּמִי רַבִּי בְּלִיל בְּלִילָה לְרֹאשׁ אֲשֻׁמְרוֹת, שְׁפָכִי כַמִּים לִבְךָ נֹכַח פְּנֵי ה'.

וְדַמְעָתָה עַל לִחְיָה - רק אל תנגבי את הדמעה הזו. מסופר שכאשר הרומאים הוציאו את בחורי ישראל היפהפיים לשבי, הם קשרו את ידיהם מאחורי גבם. הבחורים בכו ולא יכלו לנגב את עיניהם, ודמעותיהם נשרו. וחז"ל אומרים שהדמעה הזו, שזולגת בחופשיות, מסוגלת לשחרור שבויים. בתשעה באב אנו זוכרות שעדיין יש לנו שבויים: זכריה באומל, יהודה כץ וצבי פלדמן חיילי קרב סולטן יעקוב, רון ארד וגם יהונתן פולארד. השנה - הלוואי...

על מה בוכים בליל תשעה באב?
בְּכֹו תִּבְכֶּה - בכי כפול, על שני דברים:

1. על כל מה שאין לך,
2. ועל כל מה שיש לך.

ונסביר.

כשאמא ואבא היו בחיים, היינו נפגשים בפסח, בשבועות ובחגי תשרי. ואילו כיום, בלית ברירה כל שנותר הוא המפגש באזכרה.

אבא ואמא - אלה הקב"ה והשכינה. המפגשים - נערכו בבית המקדש בחגים והאזכרה היא תשעה באב.

קָרָא עָלֵי מוֹעֵד¹ - זו ההתוועדות שבאמת נותרה לנו כיום, לצערנו. הגלות הארוכה מחייבת אותנו להיפגש באזכרה ולהיזכר כמה נפלא היה עם אבא, כמה טעים היה האוכל של אמא ומה טוב ומה נעים היה לשבת כולנו יחד.

הרב פינקוס זצ"ל כותב בפשטות: המצווה של סוכות - סוכה ואתרוג; בפסח - מצה. מהי, אם כן, מצוות תשעה באב? הדמעה. לא בכית דמעה? - לא יצאת ידי חובה, הוא אומר².

את ים הדמעות הזה אנחנו חייבים למלא. כל שצריך הוא דמעה אחת בחצות הלילה, שנאמר בְּכֹו תִּבְכֶּה בְּלִילָה וְדַמְעָתָה עַל לִחְיָה, אֵין לָהּ מִנְחָם³.

השנה (תשע"ב 2012) זה יקרה בחצות הליל של מוצאי השבת (00:45).

דווקא בלילה!

יש לך שלושה הסברים:

א. תיקון בכייה של חינם, תיקון רצון הפירוד וההתנתקות שהיה בליל המרגלים במדבר.

מסבירה הגמרא: בחצות הלילה של ט' באב, לפני אלפי שנים, עם ישראל והמרגלים בכו בכי רע: "לא רוצים את ארץ ישראל, רוצים לשוב למצרים".

בתרגום לחיינו, זו הבכייה הרעה של "לא רוצה בית. לא רוצה להתיישב במקומי. לא רוצה נישואין, מחויבות, משפחה".

את הבכי הזה, המנתק, אנו חייבות לתקן בתשעה באב. בכיך בליל תשעה באב חייב להיות בכי של חיבור: "רוצה ישועות/רוצה בית/רוצה פרנסה/רוצה מנוחה ונחלה! ה', רוצה להיות קרובה אליך - אני מאמינה שאתה אוהב אותי!"

ב. מי שבוכה בליל תשעה באב בחצות, כוכבים ומזלות בוכים עימו ומבקשים עליו רחמים⁴. המזל שלך בוכה איתך.

הגמרא מסבירה, שמשחרב בית המקדש הועם זוהרם של הכוכבים. בעבר הם האירו בחוזקה אך אורם התעמעם בחורבן. בתשעה באב גם הכוכבים בוכים כי הם מבקשים לצאת לאור.

5 בבלי שם, שם
6 איכה ב' י"ט

1 איכה א' ט"ו
2 הרב שמשון דוד פינקוס, "גלות ונחמה"
3 איכה א' ב'
4 בבלי סנהדרין ק"ד ע"ב

איכה יְשֻׁבָה בְּדָד: כיצד התהפך הגלגל

מדי שנה בשלושת הרגלים, כך גם החולות הזהובים בגוש קטיף מתגעגעים לנעליים ולכפות רגליהם היפות של הילדים, והמשתלה מתגעגעת לעגבניות השרי ולפטרזיליה. איך יכול להיות שכל עמלנו, כל עולם החדש שנבנה כאן - נקטף ואיננו?

בתשעה באב בלילה, עמדי ואמרי לקב"ה "אני לא משלימה עם האפשרות שחלומותי נגוזו. אני לא משלימה עם המחשבה שהפוטנציאל שלי לא ממומש. אינני מסתפקת בנחמה - אני רוצה גאולה שלמה!"

זו מציאות של משיח. כשיבוא משיח, נעמוד כולנו במרפסות ובחלונות ונאמר "בר נפלי הגיע"¹³, הנה בן הנופל". מדוע קוראים למשיח בן דוד "בן הנופל"? כי הוא היה פוטנציאל לא ממומש. דוד המלך היה אמור להיות נפל, לא עלינו; להיולד בחודש השביעי ולא לשרוד. ראה זאת אדם הראשון, שצפה למרחקים את מהלך ההיסטוריה, ומיד העניק לנשמתו של דוד 70 שנה מחייו שלו, על מנת שייולד. ואמנם, דוד המלך חי 70 שנה. בר נפלי - מי אם לא הוא יודע מה פירוש להיות פוטנציאל לא ממומש.

המשיח יגיע וירפא את כל החולים כולם, כי פוטנציאל של בריאות איתנה מסתתר בכל אחד מהם. "קומו!" הוא יצווה על כל הנכים. "רקדו!" "דברו!" הוא יאמר להאילמים והם יפצחו בשיחה. לפתע, כל הכוח הגנוז יראה אור.

הוא יבוא לאם שילדיה נטו מהדרך ויבשר לה **שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וְרָאִי כָּלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹ לֶךְ!** כל הילדים שחשבת שהתרחקו כל כך רחוק מהעץ, והנה הם חוזרים הישר לאמא! **בְּנֶיךָ מֵרְחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֵתֶיךָ עַל צֵד תֵּאֱמָנָה**¹⁴.

הוא יבוא עקורי מגוש קטיף, יקח אותם לכיסופים, לנצרים, לשא-נור. **וְלֹאֲרֹצֶף לֹא יֵאָמֵר עוֹד שְׂמֵמָה**¹⁵. הוא יבוא אל הנשים שחיות כאלמנות, אומר המדרש. יגיע המשיח ויאמר לאישה: **בֹּאוּ חַתֻּנִּי**. "אז מה. ישמחו בני", היא לא תתרשם.

בֹּאוּ כְּלוֹתֶיךָ!

"יופי. ישמחו חתניי".

בֹּא אִישׁךְ!

אֲלֵכָה וְאֲשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הָרִאשׁוֹן! היא שמחה סוף סוף¹⁶. אומר ה"שפת אמת": המשיח יחזיר את האש שהיתה לכם כשהתחתנתם. האש הראשונה הזו, המתלהבת, הטהורה. ואז, **לֹא יֵאָמֵר לֶךְ עוֹד "עֲזוּבָה"**¹⁷.

אם כן, בליל תשעה באב את מזילה דמעה על מה שאין לך, על החלומות האבודים.

"ה', כל השנה אני מנסה להשלים עם המציאות, לשמוח בחלקי ולהודות על מה שיש לי. אבל עכשיו, בתשעה באב, אינני מוכנה עוד להשלים עם המציאות; אנא, השלם לי את המציאות - אני רוצה מציאות מושלמת!"

בקשי הכל!

תבכי מהסוג הראשון הוא על מה שאין לך.

המילה העצובה ביותר בשפה העברית היא המילה "איכה". היא אינה במשמעות "איך" ("איך מגיעים לרחוב קינג ג'ורג'") אלא "איך ככה? איך יתכן פער תהומי כל כך בין מה שציפיתי לבין מה שהתגשם בפועל?" "איכה" זו המילה שמגדירה את עומק הפער בין הציפייה לבין המציאות. בתשעה באב אנחנו בוכות את בכי ה"איך קרה": "איך קרה, שמכל התקוות שלי, קיבלתי ההיפך?"

איכה יְשֻׁבָה בְּדָד - מי? **הָעִיר רַבְתִּי עִם!**⁷ בירושלים התגוררה אוכלוסייה יהודית ענקית וכולם בטחו בסטטיסטיקה שתעמוד לימינם בעיתות מלחמה. בסופו של דבר, דווקא גודל האוכלוסייה היה סיבת המוות המהיר: ברעב הגדול לא היה סיכוי לילדים. **דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנָק אֶל חֶסֶד בְּצִמָּא**⁸. ריבוי הילודה לא רק שלא חיזק את העם, אלא אף החליש אותו. איכה - איך קרה כדבר הזה?

איכה - הנסיכה של הכיתה, הצדקת של השכבה, זו שכולם ניבאו לה שהיא מתחתנת ראשונה, והיום כולנו נשואות עם בטן ואיכה זו יושבת בדד?

איכה - זו שאוהבת ילדים, שמארגנת קייטנות מגיל שבע, שהיתה הבייביסיטר של השכונה - איכה? **עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה**⁹, ככה, בלי ילדים, איך יכול להיות ככה, ה'?

איכה... הִיְתָה כְּאֶלְמָנָה¹⁰? כמה תקוות תליתי בנישואין האלה, כמה השקעתי באיש הזה, ולמה אני כל כך בודדה בנישואיי? **הִיְתָה כְּאֶלְמָנָה**. אם יש מצב קשה יותר מלהיות אלמנה, הרי שהוא להיות כְּאֶלְמָנָה. בעוד שאלמנה יכולה להתרפק על זכרונות טובים ולקוות לחיים חדשים, הרי שאישה שחיה כאלמנה חיה כמו אוויר, שקופה בביתה שלה, מחכה ומצפה כאלמונית ולצידה בן זוג אֵלִים/אֵלִים/אלמוני.

איכה. איך יתכן שהילד המתוק והצדיק הזה גדל ומרד בכל הטוב שקיבל מאיתנו? **איכה [...]** **תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה אֲבֵנֵי קֶדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת** - **בְּנֵי צִיּוֹן הִיקָרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפֹז?**¹¹

איכה. איך יכול להיות שיש לי סבלנות לכולם, אני מאירת פנים לכולם ורק בנוכחות ילדי שלי אני פרעה נכו? לשון המקרא פשוט מזעזעת: **יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוּ יִלְדֵיהֶן, הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ**¹². את ילדיהן הן בישלו, ועם שכנותיהן הן עשו "חסד": "בישלת, מי רוצה לבוא לאכול?" בעבודה את כל כך אדיבה ומתוקה. נוספת דבש. "בשמחה, לכי אני אעשה שעות נוספות במקומך". ובביתך שלך...

איכה - כל הנשים הקטופות, נשות גוש קטיף. איך ככה, ריבוננו של עולם? איך הפך גוש קטיף הפורח ומאיר הפנים לגוש בלב, גוש של דמעות בגרון?

כשם שהשבילים המובילים לבית המקדש בוכים כל שנה בתשעה באב, ובכיים - בכי געגועים לנעלים שהיו עולות בהם

בבלי סנהדרין צ"ו ע"ב	13
ישעיהו ס' ד'	14
ישעיהו ס"ב ד'	15
מדרש איכה רבה	16
ישעיהו ס"ב ד'	17

איכה א' א'	7
איכה ד' ד'	8
ישעיהו נ"ד א'	9
איכה א' א'	10
איכה ד' א'	11
איכה ד' י'	12

עֲלִית כָּלָךְ לַגָּזוֹת: מִשְׁמַעוֹת שֶׁל חַיִּים בְּדַמִּי מִפְתַּח

הַבְּכִי הַשְּׁנִי הוּא הַפּוֹךְ: בְּכִי עַל מָה שִׁישׁ. יֵשׁ לָנוּ כָּל כֶּךְ הַרְבֵּה - שֶׁרָק יִמְשִׁיךְ כָּל הַטוֹב הַזֶּה!

ראו כיצד השכינה נאחזת, ממאנת להתנתק: עם החורבן, מסתלקת גם השכינה ממקומה. מסעותיה מתועדים, כמו גם סדר הסתלקותה: עשר מסעות נסעה השכינה. מכרוב (מלאך) לכרוב, מכרוב למפתן הבית. ממפתן הבית לשער הקדמוני, מהשער הקדמוני לחצר [...] ומשהיתה שכינה יוצאת מבית המקדש היתה חוזרת ומגפפת ומנשקת בכותלי בית המקדש ובעמודי בית המקדש ובוכה ואומרת "הוי שלום, בית מקדשי! הוי שלום, בית מלכותי! הוי שלום, בית יקרי, הוי שלום!"¹⁸

לבכות. זה סיפור ההתנתקות. כמה דובר על אנשי גוש קטיף שנשקו לכותלי בתיהם באין יכולת להיפרד.

והשכינה מפנה את מקומה בהדרגה כדי לתת שהות והזדמנות נוספת לשינוי. "אני עדין פה, לא עזבתי לגמרי", היא מאותתת. "עשו משהו כדי שאשאר".

אנו מגלות את ההדרגתיות הזו בהידרדרות של בית. בני זוג גולשים ונעצרים, נאחזים באיזה זיז ומבקשים עזרה. לפעמים אפשר להעלות הכל למקום חדש, אבל אם אף אחד לא עושה דבר...

וגיליתי שכולם, נשים וגברים כאחד, מבקשים להיאחז ולבנות. שמא, אולי, איננו נאחזות ומגפפות מספיק את מה שיש לנו בבית?

בדרכם לגלות, מביטים בני ישראל בכלי המקדש החשופים, ודמויות הכרובים, שתמיד נסתרות מעין כל על ארון הברית, נגלות לעיניהם כשהכרובים מעורים זה בזה. התמונה הזו, שתמיד היתה שמורה לקודש הקודשים בלבד, תלווה אותם כעת במסעותיהם המפרכים: אינני עוזב אתכם, אומר ה'. גם במשבר הקשה בזוגיות שלנו, אני אוהב עדיין. כמה עלינו להיאחז!

על הגאולה כתוב ביום ההוא אָשִׁים אֶת יְרוּשָׁלַם אֶבֶן מַעֲמָסָה¹⁹. המסע והמעמסה (העומס) הם שיבנו בסוף את ירושלים. ה' מנסה אותנו לדעת כמה נוכל לעמוד בעומס, תחנה ועוד תחנה ועוד אחת. האם ניאחז?

אנו חייבות להיצמד לכל הטוב שבחינו, אחרת הוא עלול לחמוק מבין האצבעות. המדרש מספר על עם ישראל שיוצא לגלות בחורבן הבית הראשון. נבוזראדן לא היגלה את ירמיהו הנביא, אך הרשה לו ללוות את בני עמו כברת דרך. ירמיהו מחזיק אותם, חלקם חלשים כל כך ומתים בזרועותיו.

"ירמיהו, איך ה' עשה לנו כך?" הם בוכים. "אילו בכיתם בכייה אחת כזו כשהייתם בציון, לא הייתם גולים", השיב להם בעצב. "אבל על מה יכולנו לבכות? הרי בית המקדש עמד בתפארתו, הכהנים עבדו בקודש והלוויים ניגנו. היה הכל". "נכון. על זה היה עליכם לבכות, ולא בכיתם!"²⁰

בליל תשעה באב לשבת על הרצפה ולבכות על מה שיש: "ריבוננו של עולם - אמא שלי! אבא שלי! בעלי! אחותי! הילדים שלי! ארץ ישראל! א-לי, שלא ייגמר לעולם החול והים. על כל אלה - שמור נא לי, א-לי הטוב!"

הבכי על מה שיש מדביק את החיים אלינו.

מסופר שארבעה מלאכים הגיעו מארבע זוויות בית המקדש להצית את הבית בלפידים. בכי גדול סביב ופרחי הכהונה, הכהנים הצעירים המתלמדים במלאכת הקודש, עולים כולם אל גג בית המקדש.

מִשָּׂא גֵּיָא חֲזִיזוֹן, מָה לָךְ אִפּוּא כִּי עֲלִית כָּלָךְ לַגָּזוֹת?²¹ "לא מילאנו את תפקידנו כראוי", הם אומרים "ברצוננו להשיב את המפתחות".

הם זורקים לשמים את מפתחות בית המקדש. יוצאת כף יד מהשמים ותופסת את המפתחות. ופרחי הכהונה מפילים את עצמם לתוך האש.

החיים הם מתנה בדמי מפתח - דבר אינו שייך לנו! לא הבריות, לא הילדים, לא הבית, לא החול ולא הים. שום דבר. מה שלנו? רק התפקיד, ואותו עלינו למלא בנאמנות. קיבלת תפקיד - בכי, ובקשי שיישאר בידך, כי החיים, כמו גם התפקיד, הם בדמי מפתח.

20 ילק"ש ירמיהו רמז שכ"ז
21 ישעיהו כ"ב א'

18 פתיחתא דאיכה כ"ה
19 זכריה י"ב ג'

לפני סיום

עוד רגע מגיע החופש ומן המיצר נצא לצימר. בנות, בואו ננצל את שארית היום למריבת אוהבים. היום אנו מסוגלות להעמיד את הקב"ה על "טעותו": "הקב"ה, אנחנו כן אוהבות אותך". המדרש מביא משל למלך שהתחתן עם מלכה ועזב אותה. ושכנותיה מלגלגות: "ואת עוד מאמינה שהוא יחזור..." והיא, כל אימת שהתביישה, היתה מביטה בכתובה שכתב לה ושואבת ממנה נחמה. אחרי שנים הוא חוזר. "אני לא מאמין! איך חכית לי כל כך הרבה זמן?" "בכל פעם שנזקקתי לעידוד, הבטתי בכתובה שנתת לי. בכל פעם מחדש זה החיה את אהבתי אליך". "הכתובה" היא התורה. מאז החורבן אין לקב"ה אלא ארבע אמות של הלכה בלבד¹. אנו פוגשות אותו בעיקר בלימוד תורה. וכמה תורה למדנו יחד כעת! את מקדש המעט שבנינו היום, אני לוקחת איתי, ומבקשת בזכותו מהקב"ה גאולה שלמה.

אנו מקווים שהפקתן תועלת מספר זה.
לעונג היה לנו! נשמח אם תעמדו בקשר.
וקצת עלינו:

הרבנית ימימה מזרחי חיה בירושלים עם משפחתה.
היא עורכת דין במקצועה, אך מזה שנים שאינה עוסקת במשפטים
אלא מקדישה את מיטב זמנה ומירצה
להרבצת תורה נשית יישומית עבור נשים; כה תאמר לבית יעקב.
בעיניה אנו, הנשים, היננו גיבורות על-זמניות.

"פרשה ואישה" הוא מפעל עלוני פרשת השבוע של הרבנית.
העלונים (לקריאה כמובן) נשלחים במייל, בכל שבוע ביום חמישי
לקהילת קוראות מדהימה ברחבי הגלובוס.
לפרטים על העלון השבועי הרבנית ימימה
ולקבלת עלון להיכרות ולהתרשמות, הכנסו לכאן:
www.parasha.org

חדש – העלון השבועי מתורגם גם לשפה האנגלית!
לקבלת התכנים באנגלית כנסו לכאן:
www.rabbanityemima.com
(חינם)

השיעורים לקריאה מיועדים לנשים ולגברים.

ניתן לצפות בשיעורי הרבנית ימימה באתר "אשירה".
השיעורים לצפיה הם לנשים בלבד. ashira.co.il

שמרו על הקשר!
יקרת פרידמן, עורכת,
"פרשה ואישה"
info@parasha.org

1 ילק"ש, איכה.
2 בבלי ברכות ח' ע"א